

HANS EGEDE OG POUL EGEDE

FAR OG SØN

MISSIONÆRER I GRØNLAND

Egede, Hans Poulsen, 1686-1758, Missionær,
blev født paa Gaarden Harstad i **Throndenæs Sogn i Nordlandene** 31. Jan. 1686.

Nordlandene: Det historiske navn på en række smålen
i dagens Nordland, Troms og i perioder også Finnmark - i Nordnorge.

Ordet **sorenskriver** er en afledning fra formuleringen "svoren skriver".

Oprindelig var sorenskriveren ikke en dommer,
men en person som assisterede ved udformingen af domsbrevene,
og skrev disse ned.

Sorenskriver-embedet har lang historisk tradition i Norge,
helt tilbage til 31. juli 1591,
da sorenskriverordningen blev introduceret i bygdedingene.

Sorenskriverhvervet er fra 1634 et dommerhverv.

Kong Christian 5.s norske lov af 1687 gjorde
at sorenskriverne blev enedommere i de fleste retssager.

Hans Fader, **Sorenskriver** Poul Hansen E., var en Søn
af Sognepræst i **Vester Egede paa Sjælland** Hans Jensen (Ravn) Colding,
hvis Børn toge et nyt Efternavn efter deres Fødested,
i Følge et Familiesagn oprindelig for derved at blive skjelnede
fra nogle Skolekammerater, der ogsaa bare Navnet Ravn.
I deres Segl havde Egederne siden en Ravn, der stod paa en Egestub.
H. E.s Moder, Kirstine Hind, var en Sorenskriverdatter fra **Senjens Fogderi**,
under hvilket ogsaa hans Faders Embede hørte.

Et fogderi er en historisk inddeling af Norge i distrikter som var underlagt en fogd.

*Fogd (eller fut) er en tidligere dansk og norsk embedstitel (svensk: fogde),
knyttet til forvaltningen af fogderiene.*

*Fogden havde politimyndighed, påtalemyndighed
og krævede ind skatter og bøder i et landdistrikt.*

I en periode skulle fogden ogsaa holde oversigt over udlændinge.

Fogden udstedte og kontrollerede pass.

Hans Morbroder Peder H., Sognepræst for **Sand Menighed**, var hans første Lærer,
men det var Kapellanen Niels Schielderup paa **Hammerøen**,
der 1704 dimitterede ham til **Kjøbenhavns Universitet**
med et meget rosende Vidnesbyrd.

I Schielderups Sogn fandtes der en Del hedenske Lapper,
men det var dog ikke under Opholdet paa **Hammerøen**,
at Loddet blev kastet for E.s Fremtid.

Schilderup, der for øvrigt skal have været baade en nidkjær
og en velstuderet Præst,
synes nemlig ikke at have taget sig særlig af de Hedninger,
der boede i hans Nærhed.

Allerede i Avg. **1705** kunde H. E., efter i Løbet af 1 1/2 Aar at have tilendebragt sine theologiske Studier, vende hjem til **Norge** med Ret til at søge Præstekald og med en Anbefaling for stor Flid og hurtigt Nemme. Denne var udstedt af hans københavnske Privatpræceptor, Prof. theol. Hans Bartholin, en orthodox Theolog af den gamle Skole, der senere optraadte som en ivrig Modstander af **Pietismens** store Forhaabninger om Hedningernes Omvendelse.

Pietisme (fra det latinske ord *pietas*, fromhed) er en kristen bevægelse med vægt på fromhed og levende, personlig tro. Bevægelsen opstod i slutningen af 1600-tallet i tysktalende områder. Mod slutningen af **Frederik 4.s** regeringsperiode kom bevægelsen til Danmark-Norge, hvor den vandt størst udbredelse under **Christian 6.**, der selv var blevet pietistisk opdraget. I dansk sammenhæng er pietismen i særlig grad forbundet med personer som **Hans Egede**, Erik Pontoppidan og Hans Adolph Brorson

Knap 2 Aar efter sin Hjemkomst (15. April **1707**) blev E. ordineret til Præst for **Vaagen**, en af **Lofotenøerne**, og kort efter ægtede han den 13 Aar ældre **Gertrud Rasch**, hvis Fader, Niels R., ejede Gaarden Vebestad i **Nordlandene**.

Da han et Aars Tid havde været Præst, randt det ham en Gang i Hu, at han havde læst, at der i gamle Dage havde været Kristne i **Grønland**; men han havde en Formodning om, at dette ikke længer var Tilfældet.

Ved at spørge sig for hos en Svoger, der havde faret paa **Grønland**, fik han at vide, at der i den sydlige Del af Landet -
- i et Land, som umulig kunde være meget langt ifra Cuba og Hispaniola, «hvor den store Abondance (*overflod*) af Guld fandtes» -
- var vilde Hedninger, og om **Østerbygden** kunde Svogeren intet sige, fordi ingen vovede sig der til af Frygt for Drivisen.

Østerbygden er den bygd (*spredt bebyggelse*), som **nordboerne** etablerede fra **985** i det **sydvestlige Grønland**. Bygden bestod af gårde spredt langs kysterne i de nuværende **Qaqortoq**, **Narsaq** og **Nanortalik** kommuner. Der levede formentlig flere tusinde nordboere, da der var flest, men i løbet af det **15. århundrede** forsvandt nordboerne. Man ved ikke hvorfor de forsvandt, eller hvor de eventuelt rejste hen. Den sidste skriftlige kilde om nordboerne er fra **1408**.

Denne Meddelelse vakte, som han selv siger, hans hjærtelige Medynk med disse arme Menneskers elendige Tilstand, og han følte strax stor Lyst til at prædike Christus for dem, saa meget mere, som Grønlands Indbyggere efter hans Mening maatte være Efterkommere af Nordmænd, der i længst forsvundne Dage som Nybyggere havde nedsat sig i det fjærne Land.

Da han ikke kunde slippe de stakkels Grønlændere af Tanker, sendte han (1710), for dog at gjøre noget, sin egen Biskop (i Throndhjem) og Bispen i Bergen, Hvalfangernes Stapelstad, et «allerunderdanigst Forslag til Grønlændernes Omvendelse og Oplysning».

En stapelstad (egentligen förrådsstad), var efter 1647 en stad i Sverige med stapelrätt, ursprungligen rätt att bedriva import och export. Senare (från tidigt 1800-tal) benämning på stad där fartyg från utlandet kunde tullklarera sin last, det vill säga städer med hamntull.

Biskop Randulff i Bergen glædede sig over hans Tilbud om selv at bringe Grønlænderne Evangeliet, men mindede dog om de sproglige Vanskeligheder, der vilde være forbundne med Udførelsen af en saadan Plan.

Biskop Krog i Throndhjem var ogsaa glad over E.s Plan, især fordi han havde erfaret, at der tilforn havde været Bisper i Grønland, som havde «dependeret» af den throndhjemiske Bispestol; og han havde vilde Fantasier om de «utrolige Herligheder», der maatte kunne findes.

Det var imidlertid ikke Haabet om at finde Guldstøv, der bragte E. til at fastholde Planen om en grønlandsk Missionsvirksomhed, til Trods for at hans Hustru ved sin Modstand mod den gjorde ham «næsten desperat».

*Gjertrud (Giertrud) Rasch
(født 1673 på Kveøya i Kvæfjord, død 21. december 1735 i Grønland)
rejste sammen med ægtemanden Hans Egede
som de første missionærer til Grønland.*

Han havde en Følelse af, at det var Guds Vilje, at han skulde gaa til det fjærne, uvejsomme Land, og til sidst lovede hans trofaste Hustru ham ogsaa, at hun som en tro Sara med Glæde vilde følge ham.

Fra Biblen: I begyndelsen af 1 Mos 12 siger Gud til Abraham, at han skal forlade sit land, sin slægt og sin fars hus. Samtidig lover han, at han vil give Abraham et nyt land, at han skal blive til et stort folk, og at hans navn skal blive stort. Den tro Sara tøver – men følger ham.

Efter at Gertrud Rasch's Modstand var brudt, sendte E. paa ny Breve til nogle af de norske Bisper og til Missionskollegiet for at faa Planen udført; men fra alle Sider kom der det Svar, at han maatte have Taalmodighed, i det mindste indtil Danmark havde faaet Fred.

*Den Store Nordiske Krig 1700-1720
Rusland, Sachsen-Polen og Danmark (Frederik 4.) mod Sverige (Karl 12.)
for at reducere svenskernes magt omkring Østersøen.*

I Ventetiden groede Indvendingerne mod hans Plan,
og for at væрге denne skrev han da i Jan. 1715:
«En skrift- og fornuftgrundet Resolution og Erklæring
over de Objektioner og Forhindringer angaaende
det Forsæt til de hedenske Grønlænderes Omvendelse».
Forgjæves tilbød han, for personlig i Danmark at kunne virke for sin Livssag,
at opgive sit Embede mod en ringe Pension,
indtil han var bleven hjulpen paa anden Maade.
Han fik til Svar, at **Vaagen Kald** var alt for daarligt til,
at nogen kunde overtage det paa de Betingelser,
og paa samme Tid indløb der en,
for øvrigt usand, Skipperhistorie om nogle Søfolk,
der vare blevne dræbte og spiste af de «vilde» Grønlændere.

Men E. kunde trods alt ikke opgive sin Plan.
1717 skrev han til Biskoppen i **Thronhjelm**,
at han uden Betingelser gav Afkald paa sit Embede,
og efter en oprivende Afsked med Slægt og Venner rejste han til **Bergen**.
Nogle mente, at han var afsindig, andre troede,
at han havde haft Syner og Aabenbaringer,
men atter andre «dømte retsindig og kristelig» om hans Forehavende,
og da der efter **Carl XII's (1682-1718)** Død blev indledet Fredsunderhandlinger,
rejste han til Kjøbenhavn for selv at forelægge Kongen sin Plan.

Thomas v. Westen, der den Gang var i Hovedstaden,
har rimeligvis banet Vej for ham baade hos Kongen og i Missionskollegiet,
og i Nov. **1719** udgik der til Stiftsbefalingsmanden og Magistraten i **Bergen**
en kongelig Skrivelse, der bød de bergensiske Kjøbmænd overveje,
paa hvilke Betingelser Handelen paa **Grønland**
fra deres By kunde drives med Fordel.

Thomas von Westen
(født den 13. september **1682** i **Trondheim**, død den 9. april **1727**)
var en norsk præst og missionær, kaldt Samernes apostel.
Von Westen var sognepræst i Veøy og en af de såkaldte syvstjerner,
en kreds af præster i **Romsdalen** som var blevet grebet af pietismen.
Kong Frederik IV af Danmark tilhørte samme bevægelse
og besluttede sig for at indlede en missionsvirksomhed
blandt samerne i **Nordnorge**,
for hvilken Thomas von Westen blev bestyrer **1716**.
Von Westen gjorde tre missionsrejser op til **Finnmark**,
lod bygge flere kapeller og skolehuse og ansatte lærere for samerne.
År **1717** indrettede **von Westen** et seminarium i **Trondheim**
for uddannelse af samisksprogede præster og lærere.
Dette kom til at tjene som forbillede
for sameskoler og kateketundervisning i **Sverige**.

Dette Skridt førte dog ikke til noget,
og E. græmmede sig over **Bergensernes Kræmmerpolitik** i en Sag,
der efter hans Overbevisning **gjaldt mange Menneskesjæles evige Frelse**.
En ny Henvendelse til Regeringen bar heller ingen Frugter,
og E. og hans Hustru havde rig Lejlighed til at erfare,
at Spot og Skade følges ad.
Til sidst lykkedes det ham dog,
ved først selv at tegne sig for et Bidrag paa 300 Rdl.,
at tilvejebringe 8-10000 Rdl.,
og for denne Sum blev der kjøbt et Skib, som fik Navnet **«Haabet»**.
Regeringen gav derpaa sit Minde til,
at dette Skib gik paa Grønlandstogt,
og 15. Marts **1721** blev E. udnævnt til Missionær i Grønland
med 300 Rdl. i aarlig Løn og 200 Rdl. til Udrustning.
Efter 11 trange Aar stod han da endelig ved sine Ønskers Maal,
og med godt Mod lettede han Anker 3. Maj.
«Haabet», der var fulgt af 2 andre Skibe,
kunde imidlertid paa Grund af Modvind først 12. Maj stikke i rum Sø.

Efter en Maanedes lykkelig Sejlads
fik E. og hans Fæller Grønlands Sydspidse i Sigte,
men Isen tillod dem ikke at gaa i Land, og 24. Juni saa det ud,
som om de smaa Skibe skulde blive skruede sønder og sammen af Isen.
Et af Skibene fik en alvorlig Læk,
og Kapitajnen paa **«Haabet»** opfordrede E. og hans Hustru
til at berede sig paa Døden.
Men da Taagen næste Morgen lettede, opdagede E. med Tak til Gud,
at den stærke Storm havde adsplittet de truende Isflager,
og 3. Juli landede han og hans Ledsagere paa **Vestkysten**
i en god Havn paa **Øen Imeriksok** under den 64. Breddegrad.
E. kaldte Stedet **«Haabets Havn»**,
og han udsaa sig strax en Byggeplads til et Hus,
der kunde være Vinterbolig for ham og hans Ledsagere.

*Det var på øen **Kangeq** (Haabets Ø)
at Hans Egede grundlagde sin første boplads i 1721.
Bopladsen blev i 1728 flyttet fra øen til der, hvor i dag ligger Godthaab (Nuuk).*

I Løbet af en Maaned blev dette opført
af Tørv og Sten og indvendig beklædt med Brædder,
og 31. Avg. holdt han i det sin første Prædiken paa grønlandsk Grund.
Da han saaledes havde skaffet sig og sine Ledsagere Ly mod Vinterkulden,
spredtes han og de til forskjellige Sider for at lære Egnen at kjende
og for at undersøge, hvad der fandtes af Vildt og Fisk.

Grønlændernes Mistænksomhed lagde i Begyndelsen
mange Hindringer i Vejen for de fremmedes Virksomhed,
men lidt efter lidt fik de Tillid til E., og han begyndte at lære deres Sprog,
først og fremmest en hel Række Gloser, som han lokkede ud af dem,
efter at han havde opdaget, hvorledes Spørgsmaalet:
«Hvad hedder det?» blev udtrykt paa Grønlandsk.
Senere fik han ogsaa gennem sine Børn
god Hjælp til Udvidelse af sine Sprogkundskaber;
thi hans Sønner bleve snart ved at færdes mellem grønlandske Børn
fortrolige med det fremmede Tungemaal.

Men Sproget var dog længe en Bom for hans Virksomhed.
Han maatte begynde med «saa sagteligen at stamme med Grønlænderne
og ved Tegn søge at give dem nogen Impression i Hjærtet af Gud»,
og det holdt haardt i det fattige grønlandske Sprog at finde Ord for det,
der var udtrykt paa Sokrates' og Platos Modersmaal.

Men den Kjærlighed, der brændte i ham,
bragte ham ogsaa lykkelig over disse Vanskeligheder,
og de grønlandske Troldmænd (Angekut) lærte deres Landsmænd
at se en stor Angekut i den fremmede Missionær.

*Angekut - af grønlandsk angákok.
Eskimoisk aandebesværger og spaamand.*

Den største Vanskelighed mødte E. fra hans egne.
Da det første Aar var gaaet, uden at det Skib, man havde ventet
fra Hjemmet, var kommet, vilde de fleste vende tilbage til Norge.

Hans Ledsagere vare allerede i Færd med at pakke sammen
for at søge hjem med en af de hollandske Hvalfangere,
da der endelig (Juni 1722) kom 2 Skibe fra Fædrelandet.
Da disse ikke blot medbragte Levnedsmidler,
men ogsaa gode Løfter fra Kongen og Missionskollegiet,
rejstes Modet hos E.s lille Skare, og der blev udsøgt en bedre Plads
til en ny Nybygd, som fik Navnet «**Godthaab**».

E. begyndte nu ogsaa at tage grønlandske Børn i sit Hus
for at lægge Grunden til en Skole,
og i Tiden fra Mandag til Fredag rejste han i Regelen om
for at være saa nyttig som muligt for Grønlænderne
og for at dygtiggjøre sig selv til paa deres Modersmaal
at meddele dem det bedste, han ejede.
Han maatte bekjende, at han
«ingen synderlig Andagt eller Bevægelse havde fornummet hos dem»,
men det var ham dog en Trøst, at de
«snart viste mere Andagt end tilforn ved med Jesu Navns Paakaldelse
at lægge sig til at sove og igjen opstaa».

Hvor han kom, flokkedes de om ham
for at indbyde ham til at tage Plads i deres Hytter,
og han var i Løbet af et Aars Tid naaet saa vidt,
at han kunde gjøre det første Udkast til en grønlandsk Katekisme,
som han kaldte «Enfoldige Kristendomsspørgsmaal».

1723 bragte Skibet fra Hjemmet ham en Medarbejder, Albert Top,
der blev sendt til **Nepisene**, hvor der blev oprettet en ny Koloni,
og Top kunde fortælle, at Interessen for E.s Gjerning
var voxet i de forenede Riger.

Nipisat ("stenbiderne") var i cirka 3 år i perioden 1724-1731
den ene af de da i alt to dansk-norske kolonier i Grønland.
Kolonien havde form af en handels- og missionsstation,
et hvalfangstanlæg og – i årene 1729-1731 – et fort med egen garnison,
og lå på øen Nipisat syd for det nuværende **Sisimiut** på Grønlands vestkyst.

Kongen havde besluttet, at Grønland skulde undersøges,
og paa et til dette Øjemed opsendt Skib
foretog E. i Høsten 1723 en lang og vanskelig Rejse,
der imidlertid gav ham rigelig Lejlighed til at forkynde Evangeliet.
10. Jan. 1724 holdt han sin første Prædiken paa Grønlandsk,
og hans Arbejde bar nu saa gode Frugter,
at han allerede kunde melde hjem om større Alvor og Agtpaagivenhed
baade hos gamle og unge.

Det var ham ogsaa en stor Opmuntring at erfare, at Kongen,
efter at Forsøget paa at holde **det bergensisk-grønlandske Kompagni** oppe
ved et Lotteri var glippet,
ved en Kollekt i Danmark og Norge havde tilvejebragt 50000 Rdl.,
der bleve skjænkede til Kompagniet.
Denne Sum var dog ikke stor nok,
og 1727 maatte Regeringen selv tage Sagen i sin Haand.

E. vedblev, selv efter at Handelen var bleven kongelig,
at være Leder af Handelsforetagendet,
men denne Stilling bragte ham ofte i et skjævt Forhold til Grønlænderne,
og lidt efter lidt trak han sig tilbage fra Overtilsynet med Kjøbmandskabet
for helt at ofre sig for Missionen.

Regeringens Omsorg havde ogsaa ført til,
at der var blevet sendt Soldater og Slaver der op,
og disse havde man inden Afrejsen fra Danmark
ladet indgaa Ægteskab med løse Kvindfolk fra Børnehuset.
Saadanne Kolonister vare naturligvis en tvivlsom Forøgelse af den danske Kreds,
og baade Soldaterne og Slaverne førte et ryggesløst Liv
til stor Forargelse for Grønlænderne.

Desuden bleve Soldaterne snart kjede af at være der oppe,
og der udbrød et Mytteri, saa at E.s Liv endog var i Fare.

Men trods alle Hindringer gjorde han sin Gjerning,
støttet af en stadig voxende Skare Medarbejdere,
og efter 1729 begyndte han med større Frimodighed
at meddele Børn og voxne Daaben,
for de sidstes Vedkommende dog kun,
hvor han fandt en forholdsvis betydelig Kristendomskundskab
forenet med klare Vidnesbyrd om oprigtig Tro.

Efterhaanden som Missionens Fremtid syntes sikret,
kunde E. se lysere paa sin Gjerning; men Sorger skiftede idelig med Glæder.

1726 fremkaldte det sædvanlige danske Skibs Udeblivelse
en pinlig Hungersnød;
1727 havde han nær bragt sig selv
og sine Husfolk i Ulykke ved en Luftforgiftning,
der var en Følge af et af hans Forsøg
paa ved Kemiens Hjælp at finde de vises Sten.

*Major Claus Enevold Paarss (1683-1762) var dansk-norsk officer.
Efter at have fratrukket militærtjenesten blev han af Frederik IV (1671-1730)
udnævnt til guvernør for Grønland 1728-1730.*

*Major Paarss havde kommandoen
over et dansk krigsskib og tre eller fire andre skibe,
som flyttede "Haabets Koloni" til fastlandet.
Hans besætning af kolonister bestod af tyve soldater,
to danske artilleriofficerer og tolv militære straffefanger,
ti ugifte mødre og to kvindelige straffefanger,
som blev gift med hinanden efter lotteriudtrækning.
Med i flytningen var også en snes heste.*

1731, da Budskabet om **Frederik IV's** Død naaede Grønland,
indløb der tillige en kongelig Befaling til at opgive det hele Foretagende
og til at nedlægge Nybygderne af økonomiske Grunde.
Det lykkedes dog E. at faa den kommanderende Officers Tilladelse til
at beholde 10 Matroser, der frivillig vilde blive i Grønland,
og derved frelstes Missionen.

Allerede næste Aar kom der nemlig Bud om,
at **Grev Zinzendorf** under sit Ophold i Kjøbenhavn
havde omstemt **Christian VI (1699-1746)**
med Hensyn til «den grønlandske Affære».

*Zinzendorf (1700-1760) tysk greve -
- var halvfætter til moderen til kronprinsesse Sophie Magdalene af Danmark.
Ved kroningen af kronprinseparret i **1731**
tog Zinzendorf på eget initiativ til Kjøbenhavn.
Den nye pietistisk inspirerede konge
sendte i **1732** tre herrnhutiske missionærer til Grønland.
Han fik Dannebrogordenens storkors – og fik frataget det igen,
da hans ideer om brødrekoloni og universitet i Slesvig blev kongen for meget.*

*Da han faldt i unåde, rejste han til de Vestindiske øer og Nordamerika.
Da han måtte vende tilbage til Sachsen,
slog han sig ned i Hernnhaag, en ny herrnhutby.*

1733 bragte imidlertid Forbindelsen med Danmark en stor Ulykke over Landet,
i det **Børnekopperne** kom ind ved et dansk Skib,
og de indfødte bukkede i Hobetal under for Farsoten.

Der var Egne, som næsten døde ud,
og blandt Ofrene for den ødelæggende Sygdom var ogsaa en ung Grønlænder,
i hvem E. havde haabet at faa en indfødt Evangelist.

Med Smerte sagde han til sig selv, at han,
der kun vilde bringe de stakkels Hedninger Frelse og Salighed,
var kommen til at bringe dem Undergang og Fordærvelse,
og han og hans trofaste Hustru søgte med den største Opofrelse
at yde de syge al den Pleje, de kunde.

Gertrud Rasch fik i denne trange Tid et Knæk,
som hun ikke forvandt,
og 21. Dec. **1735** lukkede E. hendes Øjne
«i det trøstelige Haab om en glædelig Samling igjen i Guds Herlighedsrige»,
men tillige med en levende Følelse af, at den Berømmelse, han kunde give hende,
«ikke rakte til den Højde, som hendes Guds frygt og kristelige Dyder fortjente».

Kopper (*variola*) var en meget smitsom og farlig virussygdom hos mennesker
forårsaget af Koppevirus, *Variola virus*.

*Koppers dødelighed er anslået til at være mellem 20 og 60 procent.
Sidste registrerede udbrud af sygdommen var i **1977** i Somalia.
Sygdommen blev i **1980** af WHO erklæret for udryddet.*

*Kopper var den første sygdom, hvor vaccination blev udført,
og det er vaccination, der har ført til udryddelse af sygdommen.
Rutinemæssig vaccination af danske børn er ophørt.*

Det Aar, der bragte **Koppesygdommen** til Grønland,
havde ogsaa bragt E. nye Medarbejdere, 3 Herrnhuter:
Christian David og de to Fættre Matthæus og Christian Stach,
som **Zinzendorf** med **Christian VI's** Minde sendte der til.
De herrnhutiske Missionærer havde lagt Vejen om ad Kjøbenhavn,
og der havde de erfaret, at den pietistiske Kreds, som da gav Tonen an,
ikke havde meget tilovers for den orthodoxe E.

*Ortodoks - fra græsk ortho - ret / rigtig / korrekt
og dox - tro / lærdom.*

*Periode i kirkehistorien - den lutherske ortodoksi -
- fra slutningen af 16. århundrede og 17. århundrede -
- hvor der i kølvandet på reformationen blev lagt vægt på korrekt lære -
- som bolværk mod både katolicisme og calvinisme.*

Da de kom til Grønland, saa de paa E. med Fordomme,
og Forholdet blev strax mindre godt.
De tilhørte en anden Aandsretning,
og de mødte med store Fordringer og en krænkende Overlegenhed.
Alle Manglerne og Skrøbelighederne ved E.s Arbejde bleve strax udfundne
og meldte til **Herrnhut** og **Kjøbenhavn**,
og med pietistisk Ensidighed brøde de helt Staven over E.s Prædikener,
som de maaske kun forstode lidet af,
fordi de hverken kunde Dansk eller Grønlandsk.

Den store Strid mellem **den herrnhutiske Pietisme** og **den orthodoxe Lutherdom**
skulde nu ogsaa udkæmpes paa Grønlands Kyster.
Herrnhuterne nøjedes ikke med at kalde E. en uomvendt Mand,
men de beskyldte ham endog
for at have beriget sig selv paa Missionens Bekostning.
En saa skamløs Bagvaskelse maatte de dog tage tilbage,
men de holdt fast ved, at han «ikke vandrede i Troen for Gud»,
og de vilde ikke modtage Nadveren af hans Haand.

Denne Strid nagede E. dybt,
men han lønnede Herrnhuternes Had med Kjærlighed
ved at besøge dem flittig, da de vare blevne syge.
Dog, da hans Hustru døde, var hans legemlige Kraft brudt;
han led baade af Skjørbug og Brystsvaghed.
Til de legemlige Lidelser kom ogsaa svare Anfægtelser,
og under disse modnedes hans Beslutning om at forlade Grønland,
i det han haabede at kunne gavne Grønlænderne mere
ved at virke for sin Livssag i Danmark
end ved at blive ude paa Missionsmarken,
hvor han ikke længer kunde trives.

29. Juli 1736 holdt han sin Afskedsprædiken over Jes. 49, 4.
I den udtalte han en Stræng Dom over sit eget Arbejde,
men priste Guds Trofasthed, og da han sluttede sin
«Omstændelig og udførlig Relation angaaende
den grønlandske Missions Begyndelse og Fortsættelse» (**1738**), vidnede han:
«Som jeg ikke for timelig Fordels og Nyttes Skyld er rejst til Grønland,
saa er jeg ligeledes ikke heller for timelig Fordels og Nyttes Skyld
igjen rejst der fra,
men Guds Ære alene og disse arme vankundige Menneskers Oplysning
har, er og skal være mit eneste Øjemærke,
ja Hjærtets uafledelige Ønske indtil min Død».

Disse Ord vare intet tomt Mundsvejr.
Kort efter at E. 24. Sept. var kommen til Kjøbenhavn,
blev der paa hans Tilskyndelse oprettet et grønlandsk Seminarium,
paa hvilket Studenter skulde uddannes til Missionærer
og **Waisenhusdrenge** til **Kateketer**,
og ved dette blev E. Lærer i det grønlandske Sprog.

*Vajsenhus eller vaisenhus (af tysk Waise "forældreløst barn")
er en ældre betegnelse for børnehjem, f.eks. dem som Frederik 4. oprettede.*

*De første vajsenhuse blev oprettet i Tyskland
i slutningen af 1500-tallet i Augsburg (1572) og Bamberg (1588).*

*De var en viderudvikling af de middelalderlige findelhuse
("findehuse". De forældreløse børn blev kaldt findelkindern "findebørn"),
der havde eksisteret siden det 9. århundrede drevet af den katolske kirke.*

*Men det var især i slutningen af 1600-tallet,
at oprettelsen af vajsenhuse tog til med udbredelsen af den pietistiske tro
og i forbindelse med godgørende stiftelser
med det formål at hjælpe forældreløse børn.*

*Vajsenhuset i København blev åbnet i 1727
og blev et centrum for den pietistiske tro i den danske hovedstad.*

*En kateket er en underviser i kirken,
hvilket vil sige at denne underviser i tro.
Bruges meget i den katolske kirke.
En kateket har oftest en form for pædagogisk uddannelse
sammen med en trosmæssig, dvs. kristen uddannelse.*

*Katekese er det, en kateket udfører.
Katekismus er en lærebog i kristendommen.
Denne institution er bibeholdt i Grønland
med læreruddannede kateketer, der nu ofte tillige er præster.*

18. Marts **1740** blev han end videre udnævnt
til Superintendent eller **Biskop for Grønland**,
og som saadan skulde han have Opsyn
«saa vel med at udvælge og forestille [Missions-]Kollegiet
bekvemme og dygtige Seminarister
som med under Kollegiets Approbation
at forfatte Instruktioner for dem
og have Indseende med deres Embedsførelse
og endelig efter Embedspligt at erindre,
hvad videre til at befordre Grønlændernes Omvendelse
maatte for nødvendigt og rigtigt eragtes».

Disse Hverv søgte E. at udføre med den Troskab og Ihærdighed,
som han hele sit Liv havde lagt for Dagen.
Da han syntes at mærke, at hans legemlige Kræfter vendte tilbage,
fremkom han endog paa ny med et Forslag til et Togt,
der skulde søge at opdage **Østerbygden**,
og han haabede selv med sin yngre Søn **Niels** ved sin Side
at kunne være Togtets Fører.

Hans Forslag vandt imidlertid ikke Regeringens Bifald,
og under sit Arbejde paa **det grønlandske Seminarium**
havde han ofte Grund til at klage over den statskirkelige Maade,
paa hvilken Missionens Sager bleve afgjorte.

Waisenhusbørnene bleve uden Hensyn til deres Anlæg
kommanderede ind paa Seminariet,
og Missionstjenesten i Grønland sank hurtig ned til at være
det første Trin paa Præstestigen for de Kandidater,
der af en eller anden Grund ikke strax kunde vente Embeder hjemme.

Kom der af og til unge Mennesker med Hjærter, der brændte for Missionen,
havde de i Regelen faaet deres Vækkelse ved Herrnhutismens Paavirkning,
og i saa Tilfælde kunde E. opleve en Gjentakelse af
Sammenstødet med **Herrnhuterne** ude paa Missionsmarken.
Disse Forhold og Vanskeligheden ved at faa den knappe Løn til at slaa til i Hovedstaden
bragte ham til **1747** at søge om Tilladelse til at nedlægge sin Gjærning
for at tilbringe Alderdommen i en mindre By.

Han var overbevist om, at hans ældste Søn, **Poul E.**,
der havde været hans Medhjælper baade i **Grønland** og i **Kjøbenhavn**,
med friskere og større Kræfter vilde kunne fortsætte hans Arbejde ved Seminariet,
og han haabede, at Pengene vilde strække videre uden for Hovedstaden.

Da Regeringen havde bevilget E.s Ansøgning, forlod han **Kjøbenhavn**,
og efter at have besøgt sine Børn,
der vare bosatte paa forskjellige Steder i Danmark,
slog han sig ned i **Stubbekjøbing**,
hvor hans Datter Kirstines Mand, **L. J. Alsbach**, var Sognepræst.
Kort efter sin Hjemkomst havde han giftet sig paa ny
(E. var gift allerede 20. April **1739**, da han indbetalte 1. Præmie for sin Hustru i Enkekassen)
med **Majorinde Mettea Thrane, f. Dau**,
«et midaldrende, sær forstandigt og husraadigt Fruentimmer»,
der gjorde sit bedste for at faa den tarvelige Løn til at slaa til.
Ogsaa i **Stubbekjøbing** fulgte han den grønlandske Missionssag med livlig Deltagelse,
og det glædede ham at se de store Tjenester,
som hans Søn stadig ydede Missionen ved sine sproglige Arbejder.
Selv havde han **1742** udgivet en Traktat («Elementa fidei Christianæ»),
der indeholdt Saliggjorelsens Orden, Luthers lille Katekisme,
nogle Bønner, Salmer og Daabsformularer paa Grønlandsk,
og hans Skrift
«Det gamle Grønlands nye **Perlustration**» (*heri hans eget kort over Grønland*)
der første Gang udkom **1729**, blev **1741** udgivet i udvidet Skikkelse.
Den 2. Udgave af Bogen blev, ligesom den 1., oversat paa Tysk,
og derved blev Udlandets Opmærksomhed
henledet paa Grønland og den grønlandske Mission.

perlustrere: gennemse, gennemgå nøje

E.s Liv gled lige saa stille hen i **Stubbekjøbing** som i **Kjøbenhavn**.
«Man kjendte ham», siger en Slægtning (J. J. Lund), der har skrevet hans Levned,
«som den sande Kristen og skjulte Veldæder,
som med største Flid tildækkede sin Godgjørenhed mod Byens fattige,
og for at kunne gjøre meget godt af smaa Indkomster levede som en stor Økonom.
Hvert et Skridt, han gjorde, var ærværdigt, og hans Levned var Opbyggelse.»
Det maadeholdne Liv, han førte, gjorde, at han,
«alt sit Slæb uagtet, bevarede en grønnende Sundhed i en høj Alder».
1758 fik han imidlertid, uden at være syg,
en sikker Forudfølelse af, at hans Bortgang var nær forestaaende;
han troede, at nogle salige afdøde havde vinket ad ham,
og 5. Nov. **1758** døde han af en smitsom Syge stille og fredelig.
Kort efter blev han stedet til Hvile paa **Nicolai Kirkegaard** i Kjøbenhavn
ved **Gertrud Rasch's Side**.

Den dansk-norske Kirke har haft mange Mænd
med større aandelige Gaver end H. E.,
men den har ikke haft mange,
der have været hans Lige i Ydmyghed og selvfornægtende Kjærlighed.
Missionshistorien kjender større Skikkelser,
men det vil ikke være let at nævne nogen,
der i Troskab har overgaaet denne Evangelist,
for hvem Maalesnorene faldt paa de lidet gjæstmilde Steder
«højt i Nord, hvor ingen Sangfugl bygger».

POUL EGEDE

Egede, Poul Hansen, 1708-89, Missionær,
Søn af ovfr. omtalte **H. P. E.**, blev født i Vaagen Præstegaard **9. Sept. 1708.**

Da Faderen opgav sit Embede i **Nordlandene**,
fulgte **P. E.** med sine Forældre, først til **Bergen** og **Kjøbenhavn**,
senere (**1721**) til **Grønland**.

Saa snart han havde lært lidt af det grønlandske Sprog,
blev han sat til at undervise grønlandske Børn i den kristelige Børnelærdom,
men i Begyndelsen høstede han som oftest kun Spot for sit Arbejde,
fordi han ikke udtalte det fremmede Tungemaal rigtig.
Det varede dog ikke længe, inden han ved sit lette Nemme
gjorde saa store Fremskridt i Grønlandsk, at han blev en
god Støtte for sin Fader.

Han var en modig Knøs, der med
Uforfærdethed klatrede om paa de stejle Bjærge, og han lærte at
bruge Bue og Pil og at styre en Kajak som en indfødt.

1728 blev han sendt til **Kjøbenhavn**
for at faa en ordentlig boglig Uddannelse.
Han og de Grønlændere, der fulgte med ham,
bleve først forestillede ved Hove
og derpaa indkvarterede paa **Waisenhuset**,
indtil den store Ildebrand tvang dem til at søge Ly andensteds.

Københavns brand 1728

var den største brand i Københavns historie.

*Den rasede ca. 60 timer (2½ døgn) fra onsdag aften den 20. oktober 1728
til lørdag morgen den 23. oktober
og fortærede ca. 28% af byen*

(eller 47% af matrikelnumre i den centrale middelalderlige del af byen).

*Branden er en væsentlig årsag til,
at der ikke er mange spor af middelalderens København i nutiden.
Københavns brand 1795 medvirkede også til det.*

Branden i 1728 gjorde op mod 20% af Københavns befolkning hjemløse.

Frederik IV syntes godt om den frejdige Yngling med det smidige Legeme,
og hvis **P. E.** havde turdet følge sit eget Hoved,
havde han taget imod Kongens Tilbud om at gjøre ham til Søkadet.
Men det var hans Faders Vilje, at han skulde være Missionær i Grønland,
og for at han kunde dygtiggjøre sig til den Gjerning,
blev han **1729** overgivet til en Privatlærer, Student **Peder Palstrup**,
der «mod allernaadigst Løfte om konvenabel Emploi» uden Kost og Løn
lovede at gjøre ham færdig til Universitetet i Løbet af 2 Aar.

Dette Løfte blev imidlertid ikke holdt,
og da Missionskollegiets Formand **1733** vilde sende **P. E.** op til Grønland
sammen med de herrnhutiske Missionærer,
var han endnu saa langt tilbage i sine theologiske Studier,
at han maatte bede om Tilladelse til at blive et Aar til i Danmark
for at naa saa vidt, at han kunde tage Plads paa «tredje Stol» ved Examensbordet.

Denne Bøn blev opfyldt, og **1734** afgik **P. E.** da til Grønland
efter at være ordineret til Præst og Missionær sammen med Andreas Bing;
en tredje Missionær, der blev ordineret samme Dag, **Martin Ohnsorg**,
var kort i Forvejen med et andet Skib rejst til **Godthaab**.

P. E. ventede ogsaa selv at komme der til,
men da Skibet var kommet lige ud for **Godthaab**,
meddelte Kapitajnen ham, at han havde Ordre til at gaa til **Diskobugten**,
100 Mil længere mod Nord,
hvor der paa **Kjøbmand Jacob Severins** Bekostning
skulde anlægges en ny Koloni, der siden blev kaldet **Christianshaab**.

*Jacob Sørensen Severin (født 1691 i Sæby – død 1753)
var islandsk købmand og godsejer.*

*Han tilbød ud over Island og Finmarken
også at overtage handel og besejling af Grønland,
da Hans Egedes Bergenskompagni blev opløst,
og kongen ikke ønskede at varetage handelen mere.*

Saa snart **P. E.** havde sat Arbejdet der i Gang,
rejste han til **Godthaab** for at besøge sine Forældre;
under hans Fraværelse skulde **Bing** sørge for den nye Koloni.
Allerede **1735** maatte **Bing** imidlertid af Mangel paa Levnedsmidler
forlade **Christianshaab** og overvintre paa **Godthaab**.

Da **H. Egede** (**1736**) vendte tilbage til **Danmark**,
overlod han Missionen paa **Godthaab** til **Bing** og **Ohnsorg**,
medens **P. E.** gik til den nye Koloni,
hvor han udfoldede en stor Virksomhed under Kampe med **Angekut**,
ofte knuget af en Sygdom, som han havde paadraget sig
ved sine lange Rejser og Opholdet i en usund Bolig.

Samtidig med selve Missionsgjerningen
havde **P. E.** haft et stort bogligt Arbejde for.

Han, der i højere Grad end Faderen
var bleven hjemme i det grønlandske Sprog,
begyndte baade paa en grønlandsk Bibeloversættelse
og en grønlandsk Ordbog.

Inden Udgangen af **1737** var han allerede færdig med
Oversættelsen af 1. Mosebog, men han tøvede med Udgivelsen,
fordi nogle af de kristne Grønlændere, der havde hjulpet ham,
vare bange for, at en Del af denne Bogs Indhold,
t. Ex. Fortællingerne om Kains Brodermord og Patriarkernes Polygami,
kunde volde Grønlænderne Skade og Forargelse.

1739 lagde han, efter at have fuldendt Oversættelsen af de 3 første Mosebøger, det gamle Testament til Side og tog, ogsaa paa Opfordring af sin Fader og et Medlem af Missionskollegiet, fat paa Gjengivelsen af de 2 første Evangelier, der forelaa paa Grønlandsk efter et Aars Tids Forløb.

Dernæst lagde han Haand paa **Pontoppidans Forklaring**, der ikke alene blev oversat, men omarbejdet af Hensyn til Grønlændernes Tarv.

***Potoppidans Forklaring** - Sandhed til gudfrygtighed er en lærebog i kristendomskundskab skrevet af den danske teolog Erik Pontoppidan i **1737**. Pontoppidan skrev denne bog på ordre af **kong Christian VI** som lærebog i kristendomskundskab i skolen. Alle, som skulle konfirmeres, måtte læse denne bog.*

*I Danmark var "Pontoppidan" pensum til **1794**. I Norge var den i brug til ind i **1900-tallet** og bruges fortsat i enkelte kirkesamfund.*

Denne Side af hans Gjerning tog saa stærkt paa hans Syn, at han frygtede for Blindhed. Hans Øjne vare blevne saa daarlige, at han kun kunde taale at skrive ved det korte Dagslys, og selv med Læsningen gik det kun smaat ved kunstigt Lys. Derfor begyndte han til Grønlændernes store Sorg at tale om Hjemrejse. «Munden er god», sagde de til ham; «selv om du ej kan se, kan du nok derfor gjøre Nytte hos os. Tal derfor ej om at gaa til dit Fædreland; Gud gjør nok dine Øjne klare.»

Deres Kjærlighed kunde dog ikke holde ham tilbage fra at gjøre det, der efter hans egen Overbevisning var det bedste for Missionssagen. **24. Juli 1740** holdt han Afskedsprædiken, og derpaa vendte han med Regeringens Tilladelse tilbage til Danmark efter at være afløst af 2 nye Missionærer **Alsbach** og **Wedzel**.

Efter Hjemkomsten til **Danmark** mærkede han imidlertid snart, at hans Arbejde vilde finde en alvorlig Hindring i de knappe Pengemidler. Hans rige Ven **Severin**, der ejede **Dronninglund**, tilbød ham Sognekaldet der, men han foretrak at blive i **Kjøbenhavn**, da **Christian VI** for at skaffe ham **Vartov Præstekald** forflyttede Præsten der **1741**.

Da hans Fader **1747** forlod Hovedstaden,
blev han endnu fastere knyttet til **det grønlandske Seminarium**.
1758 blev han Præpositus eller Provst for Grønland,
1761 fik han Titel af Professor;
1774 blev han Tilforordnet i Missionskollegiet og Direktør ved Waisenhuset,
og **1779** fik han Titel og Rang som Biskop over den grønlandske Mission.
Som Præst ved **Vartov** og Docent ved det grønlandske Seminarium
fortsatte han sit Oversætterarbejde.

1744 var han færdig med de 4 Evangelier,
1758 med Apostlenes Gjerninger,
1766 med hele det nye Testament.
1756 udgav han en forbedret Bearbejdelse af Katekismen;
1783 fulgte et grønlandsk Ritual,
1787 en Oversættelse af Thomas fra Kempens Bog om Christi Efterfølgelse.
Og endda havde han faaet Tid til at fuldende
den grønlandske Ordbog (**1750**),
til at udarbejde en grønlandsk Grammatik (**1760**)
og til at hjælpe med til Udgivelsen af en grønlandsk Salmebog og Bønnebog.
1788 udgav han under Titelen «Efterretninger om Grønland,
udtagne af en Journal, holden fra **1721** til **1788**»
en Oversigt over sine Oplevelser i Missionens Tjeneste.
Denne Bog, der blev oversat paa flere fremmede Sprog, gjorde stor Lykke,
da mange af dem, der ikke delte P. E.s kristne Tro,
havde Interesse for Grønlænderne som et Folk
i den i Slutningen af det **18. Aarhundrede** saa meget priste Naturtilstand.

6. Juni 1789 døde P. E., æret af alle som Grønlands Lærer.
Han var 3 Gange gift, først med Elisabeth Marie f. Frauen
(d. **1752**, Datter af Justitsraad F.),
med hvem han havde en Datter, der blev Stammoder til Slægten Glahn.
Aaret efter sin første Hustrus Død
ægtede han Marie Kirstine Thestrup (d. **1768**),
Datter af Højesteretsassessor C. F. T.,
og **1771** giftede han sig med hendes Søster,
Christiane Amalie T., der overlevede ham i 6 Aar.

*Biografien er skrevet af kirkehistoriker Fr. Nielsen
til Dansk biografisk Lexikon (1887-1905)
og skannet, digitaliseret og formidlet via Internettet af Projekt Runeberg.*

*Teksten er her gengivet uændret -
- men redigeret for tydeligheds skyld og tilføjet leksikale oplysninger.*